

Марија Крстић¹Институт за етнологију и антропологију
Филозофски факултет у Београду

ЕВРОПА, ДЕО II: ОСНОВНИ ПОЈМОВИ И ТЕОРИЈЕ О ЕВРОПЕИЗАЦИЈИ*

Апстракт: Рад представља преглед различитих (углавном конгруентних) теорија, становиштва и дефиниција из области међународне политике, антропологије и социологије са циљем да се одговори на питање: шта је то европеизација? Најједноставније речено, под европеизацијом се подразумева процес комплементаран процесу евро-интеграција. У вези с тим, европеизација је утицај стандарда, структура, институција Европске уније на друге земље. С обзиром на ефекте европеизације, у раду се осврћем на њену везу са глобализацијом, као и разликама и сличностима које постоје. Када је у питању однос и веза глобализације и европеизације, издвојила сам три схватања европеизације: евроглобализација, евроглокализација и антиглобализација. Са друге стране, у раду разматрам и социоконструкционистички приступ европеизацији, који развијају Деланти и Рамфорд, где се европеизација посматра као космополитски одговор на глобализацију.

Кључне речи: европеизација, дефиниција, глобализација, космополитизам

I Увод

Европеизација је текући процес (нпр. в. Ladrech 1994; Borneman and Fowler 1997; Olsen 2002; Radaelli 2003, 34) повезан са Европском унијом, који представља узрок, али и циљ промена. Стојковић схвата ЕУ као покретача "јединственог... европског економског, социјалног и културног простора" и идентитета (1993, 10). Са друге стране, Борнмен и Фаулер говоре да ЕУ истовремено подстиче процесе стварања појединачних нација², али и ојачавање паневропских стандарда (1997, 489). Најједноставније ре-

¹ marija.krstic@f.bg.ac.rs

* Рад је настао као резултат рада на пројекту *Идентитетске политике Европске уније: Прилагођавање и примена у Републици Србији (177017)* Министарства просвете и науке Републике Србије.

² Пример такве политике је подршка отцепљењу Косова које тренутно није признало само пет чланица ЕУ: Шпанија, Словачка, Румунија, Грчка и Кипар.

чено, европеизација представља "појаву, развој и утицај европског, институционално-заснованог система управљања (Olsen 2002). Овај рад представља преглед различитих (углавном комплементарних) теорија, становиштва и дефиниција са циљем да се одговори на питања: шта је европеизација и која је њена сврха? Последично, у раду сумирам различита гледишта о европеизацији из домена европских интеграција, међународне политике, политичких наука (Börzel and Risse 2003; Featherstone 2003; Olsen 2002; Radaelli 2000 и 2003), социологије (Delanty and Rumford 2005) и антропологије (Borneman and Fowler 1997).

Европеизација не представља само стандардизацију и имплементацију закона, норми и стратегија Европске уније. Са друге стране, прилагођавање политикама ЕУ представља њен веома важан домен. Како се истиче у Документу из Копенхагена којим се дефинише европски идентитет, политичко уједињење Европе је "отворено свим другим европским земљама [које желе да постану део ЕУ и] које деле исте идеале и циљеве" (Commission 1973/1988, 50). Међутим, да би европске земље делиле исте идеале и циљеве³ и учествовале у политичкој интеграцији Европе, морају да прођу тренинг и "бодибилдинг" звани европеизација. У наредним одељцима ћу објаснити шта се све подразумева да европеизација јесте, али и шта није.

II "Бодибилдинг": европеизација као европски процес

Европеизација као процес подразумева да се Европа као "предмет знања" и даље конструише и да се њоме манипулише кроз саморепрезентацију (Borneman and Fowler 1997, 489). Поред тога европеизација, иако недовољно и непрецизно дефинисана, представља смишљену и организовану стратегију. Борнмен и Фаулер објашњавају да је стварање Европе као ослонаца самоидентификације, захтевало "конструкцију сличних институција унутар којих [је] поистовећивање са Другим било могуће" (1997, 490). У том смислу, процес интеграције подразумева да сви потенцијални чланови морају да имају период европеизације као предуслов уласка у ЕУ. У том смислу, Европска унија представља континенталну политичку

³ Нпр. Документом из Копенхагена је прихваћено да посткомунистичке земље могу да приступе ЕУ ако претходно изграде стабилне демократске институције, имају владавину права и поштују људска и мањинска права; изграде тржишну економију и имају капацитет да се изборе са притиском тржишта унутар Уније и оспособе се да преузму обавезе чланства, пруже подршку циљевима Уније и имају јавну администрацију способну за примену и управљање ЕУ законима у пракси (Fontaine 2006, 14).

јединицу док се европеизација може сагледавати као дух, визија и процес (Borneman and Fowler 1997: 496, 510).

Једну од раних дефиниција европеизације нуди Ледрич на примеру Француске као чланице Европске уније (1994). Он под европеизацијом подразумева "процес који реоријентише правац и облик домаћих политика са циљем да политичка и економска динамика Европске комисије, кроз адаптивне процесе, постане део организационе логике националних [владиних и невладиних] политика и њихових стратегија планирања" (Ladrech 1994, 69-71).⁴ Федерстон истиче да је европеизација "процес структурне промене која на различите начине утиче на учеснике и институције, идеје и интересе" истовремено представља одговор на политику Европске уније (2003, 3). Другим речима, с обзиром на то да је европеизација динамичан али асиметричан процес, њени ефекти су неједнаки и нерегуларни, а не дуготрајни и непроменљиви (Featherstone 2003, 4). Радаели такође дефинише европеизацију као процес, али процес развијања, учења и друштвене конструкције европске политике (2003, 52). Берзелова и Рис (2003, 58) сматрају да су уобичајена два услова за постојање европеизације. Први називају неусклађеност (degree of misfit), односно некомпатибилност домаћих институција са процесима, политикама и институцијама на европском нивоу која води ка адаптационим притисцима за промене. Други услов су различити фактори, учесници или институције који као одговор на адаптационе притиске изазивају промене. Берзелова и Рис подсећају да би европеизација била излишна када не би постојала некомпатибилност између локалних и европских стандарда, норми и институција. Последице, постоје две врсте неусклађености. Политичка неусклађеност (policy misfit) између европских правила и прописа и домаћих политика и институционална неусклађеност између "домаћих правила и процедура и колективно схватање која се везују за њих" (Börzel and Risse 2003, 61-62). Аутори даље наглашавају да је неусклађености између европских и домаћих процеса, политика и институција могуће ускладити путем два посредничка фактора (Börzel and Risse 2003, 58):

- а) права одбацивања као начина отпора адаптацији и европеизацији;
- б) формалних институција које омогућавају домаћим учесницима средства за даљи развој.

⁴ Ледрич изједначава Европску комисију са међународном влашћу на вишем ступњу развоја док су француске политичке партије, заинтересоване организације, административне и управне институције организациони учесници. У том случај се претпоставља да ове организације одговарају на промене у схватању интереса и вредности који се појављују у принципима, нормама и у институционалном оквиру француског уређења, док се истовремено политика ЕК адаптира примеру Француске (Ladrech 1994. 71-72).

Као што се већ може закључити на основу претходног кратког прегледа, појам "европеизација" нема јединствену дефиницију нити тачно дефинисано значење. Федерстон, на пример, о европеизацији пише као о "помодном феномену" којим се објашњавају промене у европској политици и међународним односима (2003, 3). Поред тога, Олсен подсећа да "европеизација" није јединствен и самодовољан процес, већ процес у настајању и промени. Како време пролази и ефекти европеизације су уочљивији тако се мењају и дефиниције потоњих аутора. У том смислу, важно је споменути Федерстонову анализу употребе речи "европеизација" у цитатном индексу за друштвене науке у периоду 1980–2000. Он закључује да се европеизација најчешће користи као историјски процес; као облик културне дифузије; као процес институционалне адаптације или као адаптација на политике и процесе у политикама (Featherstone 2003, 5). У вези с тим, аутор (Featherstone 2003: 6-12) закључује да се европеизација обично схвата на четири начина:

а) као историјски феномен, односно као "извоз" европског ауторитета, друштвених норми, институционалних организација и пракси и друштвених и културних веровања, вредности и понашања у историјској перспективи. У овом случају је могуће поставити питање ко представља Европу и да ли је Европа увек била омеђена истим границама да би овако нешто могло да се тврди?

б) европеизација као транснационална дифузија културних норми, идеја, идентитета и образаца понашања унутар Европе;

в) европеизација као институционална адаптација, односно домаће прилагођавање као одговор на притисак за улазак у ЕУ;

г) европеизација као адаптација на ЕУ политике (policies) и политичке процесе (policy processes).

Федерстон (2003, 19-20) даље закључује да је европеизација утицала на промене у савременој политици као што су адаптација институционалне организације (правила, процедура, норми, пракси) на различитим политичким нивоима; на демократизацију и "маркетизацију" средње Европе; на појаву нових, интернационалних политичких мрежа и заједница; на дискурсивне, когнитивне идентитетске промене разумевања политике европског развоја, и на преобликовање стратешких могућности за домаће учеснике.

Иако се не може са сигурношћу тврдити "шта је европеизација", очигледно је да она "постоји" и да је у питању свесна и развијена стратегија која у зависности од земље и (европске политике) поприма различите облике. Стога се, европеизација може сагледавати и као "стратегија самопредстављања и инструмент моћи" са циљем поновног организовања

принципа групне идентификације: територија и народности (Worneman and Fowler 1997, 487). Олсен, на пример, издваја пет, међусобно повезаних, дефиниција европеизације (2002):⁵

1) "Европеизација као промена спољних територијалних граница".

Европа као континент, кроз проширење Европске уније, постаје јединствени политички простор, односно све чешће почиње да се изједначава са Европском унијом и њеним чланицама (Olsen 2002). Многи аутори, слично као Олсен, управо описују европеизацију на овај начин иако су свесни да се ЕУ не може поистоветити са европеизацијом. Европеизација се такође односи на земље које нису чланице, као што су Норвешка и Швајцарска, али и на потенцијалне земље кандидате и земље кандидате у источној и југоисточној Европи (Katzenstein and Byrne 2006, 682). Борнмен и Фаулер (1997, 492) наводе такође пример Норвешке која није у ЕУ али је усвојила њене стандарде, док се Британија, иако у ЕУ, опире европеизацији. Исти аутори истичу да поред Европске уније, важну улогу у интеграцији Европе имају транснационалне организације као што су Хелшински одбор за људска права, УН, НАТО, мултинационални технолошки пројекти и нпр. Светска банка (Worneman and Fowler 1997, 496-497). Упркос томе што се европске промене не могу ограничити само на Западну Европу нити ЕУ, Олсен наглашава да је "Европска унија била најуспешнија у институционализацији система управљања који укључује велики... део континента" (2002).

2) "Европеизација као развој владајућих институција на европском нивоу".

У овом случају, у питању је јачање централизације која се ослања на колективни капацитет за акцију који укључује политичку координацију и међусобну усклађеност (Olsen 2002). Међу заступнике оваквог приступа би се можда могли сврстати Рис, Каулес и Капорасо (2001, 1-3), који дефинишу европеизацију као развој посебних владајућих структура (политичких, правних и друштвених институција и мрежа стратегија (policy network) на европском нивоу које утичу на унутрашње структуре држава чланица. Према истим ауторима, европеизација је адаптација обојена "националним бојама" (Risse et al. 2001, 1). Берзелова и Рис (2003) ослањајући се на Risse et al. (2001), истичу да европеизација утиче на три домена:

а) на јавне политике (policies) које обухватају стандарде, опрему, приступе решавању проблема, политичке наративе и дискурсе;

⁵ Сматрам да Олсенова подела даје користан и јасан преглед и стога је користим као референтни оквир унутар кога је могуће класификовати дефиниције других аутора.

б) на политику (politics) која обухвата процесе изградње интереса, агрегације интереса, представљање интереса и јавних дискурса;

в) на домен државног уређења (polity) који представља политичке институције, међувладине везе, судске структуре, јавну администрацију, државне традиције, економске институције, везе између државе и друштва и колективне идентитете) (Börzel and Risse 2003, 60).

3) "Европеизација као продирање на национални и под-национални систем управљања".

Европеизација утиче на локалне системе и њихову адаптацију на европске нормe (Olsen 2002). Радаели (2000, 4) објашњава да европеизација обухвата процесе изградње, дифузије и институционализације ЕУ правила, процедура, политичких парадигми, стилова, "начина како се ствари раде" и заједничких веровања и норми инкорпорираних у логику домаћих дискурса, идентитета, политичких структура и јавних стратегија.

Радаели (2003, 35) наводи да постоје три домена на који делује европеизација:

I – на домаће структуре које сачињавају: а) политичке структуре (институције, јавна администрација, међудржавне везе, правна структура) и б) структуре репрезентације и несугласица (structures of representation and cleavages), политичке партије, активистичке групе за притисак (pressure groups) и структуре друштвених несугласица (societal-cleavage structures);

II – на јавне политике (учесници, политике, проблеми, стил, инструменти, извори);

III – на когнитивне и нормативне структуре (дискурс, нормe и вредности, политичка легитимност, идентитети, државне традиције, политичке парадигме, оквири и наративи).

4) "Европеизација као извоз типичних европских облика политичке организације и управљања ван европске територије".

Олсен објашњава да, историјски посматрано, колонизација представља облик европеизације путем наметања европских стандарда у начину живота, религији, језику, политичким системима, институцијама и европским идентитетима ван европске територије (2002).

5) "Европеизација као политички пројекат који има за циљ уједињење и политичко јачање Европе".

Према Олсену, овако схваћена европеизација тежи стварању уједињене Европе са једним политичким системом, дељеним осећањима припадности и јаким спољним и пропустљивим унутрашњим границама. Са друге стране, поставља се питање које су последице евроинтеграција и европеизације? Шлезингер, на пример, наводи да евроинтеграције продубљују кризу националног идентитета на државном нивоу док истовре-

мено јачају етнонационализме и сепаратистичке покрете који служе као контрабаланс европеизацији (1993, 15).

III Европеизација и глобализација

Као ни у многим питањима поводом европеизације, тако не постоји ни јединствено нити усаглашено становиште поводом односа између европеизације и глобализације. На пример, Ледрич напомиње да се европеизација разликује од интернализације и глобализације због своје географске ограничености и могућности националних институција да ублаже процес прилагођавања европеизацији (1994, 71). Сам термин глобализација је такође дискутабилан и недовољно прецизан. Глобализација може подразумевати технолошку, културну и комерцијалну стандардизацију према калупима Запада или, још уже гледано, може подразумевати вестернизацију (Pieterse 1995, 45-49). Глобализација може подразумевати и промене на локалном плану које се крећу од хибридизације преко индигенизације (indigenisation) до транснационализма (Delanty and Rumford 2005, 11). Питерсе глобализацију схвата као отворен и хибридни процес у коме се постојеће праксе и елементи комбинују на различите начине и стварају се нове форме, док се истовремено уважава и (повратни) утицај не-западних друштава на Запад (1995, 49-53). Деланти и Рамфорд дефинишу разлике између политичке, правне, економске и културне глобализације (2005, 93). Под политичком глобализацијом аутори подразумевају нове политике управљања на глобалном нивоу где све важнију политичку улогу почињу да имају невладине организације и глобално цивилно друштво. Правна глобализација указује на повећану важност међународног права и на промене у природи суверенитета зато што је све већа међузависност националних држава које су укљученије у међународни правни контекст. Све већа међуповезаност света глобалног капитализма, тржишта, информативних и комуникативних технологија утиче на појаву и развој економске глобализације. Деланти и Рамфорд (2005, 93) закључују да се културна глобализација огледа у повећаној улози транснационалне културе и међуусловљености културних идентитета, кроз прожимања међу друштвима, хибридношћу и мултикултурализам.

Када је у питању однос и веза глобализације и европеизације, могу да закључим да, на основу гледишта аутора који су се бавили овом темом, постоје најмање три схватања европеизације: евроглобализација, евроглокализација и антиглобализација.

а) европеизација као евроглобализација

У претходном поглављу сам изнела Олсеново гледиште (2002) према коме се европеизација дефинише као ширење утицаја и моћи на ване-

вропске земље. На тај начин, путем ширења оквира европеизације ван Европе, европеизација може да се схвати и као вид евро-глобализације.

б) европеизација као глокализација

Како Смит предвиђа (1992, 74), "будућност 'Европе'" је условљена ширим, регионалним и глобалним токовима и трендовима. Другим речима, европеизација може представљати локални израз глобализације. Питерсе сматра да је "европско уједињење део глобализације" (1999, 3). Аутор указује да се глобализација може односити на модернизацију (у економском смислу), либерализацију тржишта и дерегуларизацију, док као примере наводи монетарно усаглашавање и структурне реформе које постају европски стандард (Pieterse 1999, 3-7). Питерсе указује да земље ЕУ сарађују са другим земљама захваљујући географској близини, културном континуитету и економским приликама.

в) европеизација као одбрана од глобализације

Мада и сам Федерстон наводи да се европеизацију гледало као на ширење европског утицаја на ваневропске крајеве, са друге стране, аутор сагледава европеизацију као могућу одбрану од глобализације, неолиберализма и јачање економске моћи Сједињених Америчких Држава (Featherstone 2003, 9). У том смислу, европеизација се схвата као европско средство против глобализације.

У ствари, ова класификација и разне дефиниције указују да је неопходно, пре свега, историјски омеђити европеизацију да не би сваки европски утицај (и у вези с тим се избегла збрка "која Европа и какав утицај") био сматран европеизацијом, или се барем направила разлика у начинима утицаја. Европеизација је стратегија ЕУ и упркос томе што не постоји једна дефиниција, постоји план и програм за њено спровођење међу европским земљама (или боље речено, међу земљама које су препознате као довољно европске да би једног дана постале "Европа" (нпр. у вези са тим в. Shore 1993; Gačanović 2009).

IV Космополитиска европеизација: социо-конструкционистичко схватање европеизације

Објашњавајући да су последице глобализације промена схватања територијалности и с тим у вези, могућности идентификације појединца, Ивана Гачановић закључује да

"процес изградње 'европскије' Европе... представља глобализацију у малом (развијање космополитског идентитета на нивоу Европе), с тим што се он одвија на нивоу Европе, не под утицајем неке 'невидљиве силе', већ као стратегија самопредстављања под утицајем институционалне моћи ЕУ" (2009, 29-30).

У претходном поглављу сам изнела могућа сагледавања европеизације у односу на глобалне токове. У овом поглављу се осврћем на књигу *Rethinking Europe. Social Theory and the Implications of Europeanization*, у којој аутори износе социоконструкционистичку перспективу и важност друштвених фактора у сагледавању европеизације, указујући на њену космополитску димензију (Delanty and Rumford 2005). Аутори, говорећи о повезаности европеизације и глобализације (в. европеизација као глокализација у претходном поглављу), истичу да је резултат европеизација као космополитска пракса. Они придају важност глобализацији и историјском процесу модерности унутар кога се развила европеизација. Деланти и Рамфорд, противећи се поистовећивању евроинтеграција са европеизацијом, подсећају да друштва постоје на националном и европском нивоу зато што друштва нису затворени, фиксни и стабилни ентитети већ у константној промени и трансформацији. Према њима, европеизација је део трансформације друштва док су узроци трансформације више глобални него европски (Delanty and Rumford 2005, 4-5). Деланти и Рамфорд не сматрају да је узрочник европеизације Европска унија, него "глобалне силе у Европи" (Delanty and Rumford 2005, 9). Самим тим и Европска унија је конструисана "унутар глобализације и путем глобалних процеса". Иако је Делантијево и Рамфордово становиште слично глокализацији на европском нивоу, разматраном у претходном одељку, аутори, уводећи димензију космополитизма, уздижу европеизацију на ниво надглобалног. Према њима, европеизација је димензија глобализације али и космополитиски одговор на глобализацију (Delanty and Rumford 2005, 9-12).

Кључни елементи у социјалној конструкцији Европе који омогућавају схватање европеизације су следећи (Delanty and Rumford 2005, 18-20):

1) европеизација као међусобна измешаност друштва (*interpenetration*). Европска друштва постају све мешовитија, хибриднија и повезанија захваљујући заједничкој монети, олакшаном прелазу преко граница, комуникацијама, јефтинијем саобраћају, образовним разменама, мултикултурализму и туризму. Аутори упозоравају да сви ови предуслови не утичу на то да европска друштва постају интегрисанија.

2) трансформација државе као кључни елемент европеизације

Деланти и Рамфорд указују на важност друштвеног обликовања националних и транснационалних интереса кроз колективне идентитете и одређени контекст.

3) европеизација као дискурзивна и социокогнитивна трансформација

Европеизација укључује интеракцију различитих идентитета, интереса и друштвених пројеката који производе нове реалности.

4) европеизација као трансформација модерности

Под модерношћу се обично подразумева европски (западни) модел настао у периоду индустријализације који укључује: институције (капи-

талистичко тржиште, нације-државе, бирократију), вредности и идеологије (индивидуализам, секуларизам, прагматични инструментализам) (Foster 2002, 235-236; Delanty and Rumford). Са друге стране, све више у стручној литератури преовладава становиште о постојању више модерности. Модерности су многоструке и плурализоване зато што се модерност на различитим местима различито испољава. У том смислу, западњачки модел може представљати контекст за процесе модерности док су у питању њена локална испољавања (Linkenbach 2000; Foster 2002). Деланти и Рамфорд такође сматрају да постоје многоструке модерности у Европи које су производ цивилизацијске разноликости а које су, опет, одлике разлика у европској историји (2005, 30). Аутори истичу да се у контексту посткомунизма, проширења ЕУ и глобализације нови модел модерности јавља у Европи. Стога се може рећи да садашње стање карактеришу потрошња и комуникације који су условљени глобализацијом (Delanty and Rumford 2005, 20).

* * *

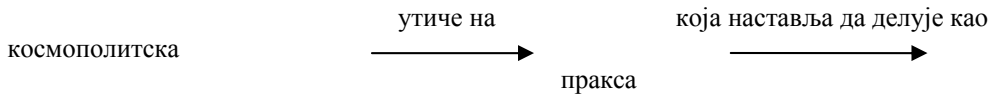
Социоконструкционистичка перспектива омогућава ауторима да придају "одређену моћ" и "непредвидивост тока" европеизацији. Из тог разлога је немогуће њихово схватање европеизације подредити облику глокализације. Они виде Европу као "место унутар кога космополитиске везе могу да производе нове мреже и нове заједнице" (Delanty and Rumford 2005, 121). У вези са таквим схватањем, аутори сматрају да космополитизам омогућава да се разуме Европа ван националног оквира. "Космополитизам омогућава да се смести Европа у вези са светом и глобализацијом", зато што не посматра друштвену промену као инхерентно угрожавајућу, већ омогућава нове форме повезаности (Delanty and Rumford 2005, 189):

"Европа постаје простор унутар кога појединци могу да доживе историју, друштво и идентитет на нове начине и и да створе ново друштво производећи нове друштвене везе и норме друштвене правде" (Delanty and Rumford 2005, 189).

Кључну улогу у процесу европеизације Деланти и Рамфорд придају глобализацији. Глобализација је покренула многе процесе диференцијације док је са слабљењем интегративне функције културе и нација престала да има интегративну функцију (Delanty and Rumford 2005, 94-95). Са друге стране, европеизација представља интерактиван процес унутар кога се дешавају друштвене промене. Самим тим европеизација је космополитско стање унутар ширег контекста промена које изазива глобализација (Delanty and Rumford 2005, 24).

Теорије о европеизацији...

Графички се то може приказати на следећи начин:

Конкретније, док су глобализација и европеизација међусобно повезани и условљени процеси, космополитизам представља стање (свести и избор схватања света и улоге појединца у том свету).⁶

У Где је још могуће тражити европеизацију?

Сем дефиниција шта европеизација "јесте", постоје аутори који дефинишу европеизацију објашњавајући шта она "није". Радаели упозорава да схватање европеизације треба да буде шире од схватања усвајања европских политика (2003, 29, 33). Према Радаелију, европеизација није конвергенција, већ она може да буде последица европеизације. Европеизација је више од конвергенције, губитка суверенитета или нови облик управљања (Featherstone and Radaelli 2003, 333). На сличан начин и Гребова сматра да европеизација није "теорија проширења ЕУ" иако може бити повезана са њом (2003, 310). Затим, Радаели наводи да европеизација није хармонизација зато што европеизација може да утиче на разноликост и међусобно такмичење. Радаели се такође противи мишљењу да је европеизација политичка интеграција. Он сматра да иако европеизација не постоји без евроинтеграција, сам процес политичких интеграција је "онтолошки процес" у коме земље уједињују свој суверенитет, док је европеизација "постонтолошки процес" (Radaelli 2003, 33). Упркос овоме, аутор сматра су у стварности европеизација и политике ЕУ формирања повезани процеси (Radaelli 2003, 34).

Поред тога, европеизација се може разумети и кроз могуће области истраживања. На пример, Борнмен и Фаулер су крајем XX века издвојили три најчешће области антрополошког интересовања за ЕУ и Европу (1997).

1) проучавање административних и политичких центара ЕУ институција, нпр. у Бриселу, Стразбуру и Луксембургу;

⁶ На пример, Волдрон објашњава да "космополита може цео свој живот да проведе у једном граду и задржи једно држављанство. Али он одбија да мисли о себи као о дефинисаном својом локацијом, својим пореклом, својим држављанством или својим језиком. ... Он је створење модерности, свестан живљења у измешаном свету (mixed-up world) и имајући измешано сопство (mixed-up self) (Waldron 1997, 95).

2) проучавање националних симбола и свакодневних локалних искуства у интеракцији са ЕУ;

3) проучавање сфере интеракције где се Европљани ангажују у личним сусретима једних са другима, док су сами аутори предложили спорт, сексуалне праксе, новац, туризам и језик као области важне за разумевање и испитивање европеизације (Borneman and Fowler 1997, 497-510). Наравно, ово нису једине области на које делује европеизација, али аутори дају јасан преглед и добру основу за даља истраживања.

Иако европеизација није ни глобализација, ни уједначавање, ни евроинтеграције, у питању су све процеси повезани са европеизацијом. Самим тим, европеизацију не треба разумети као феномен који се може проучавати у одређеним сегментима друштвене реалности, а у другима не, већ је треба прихватити као свакодневни и прожимајући елемент те стварности.

VI Завршна разматрања

У раду сам испитивала шта је то европеизација сумирајући гледишта о европеизацији из домена европских интеграција, међународне политике, политичких наука, антропологије и социологије. Под европеизацијом сам подразумевала процес повезан са евроинтеграцијама. Упркос томе што је европеизација недовољно одређен и недовољно дефинисан феномен, у питању јесте текући процес повезан са (културном и економском) политиком Европске уније и евроинтеграцијама. Наиме, европеизација углавном подразумева промене на локалном, регионалном и националном нивоу у складу са институционалним структурама и политикама Европске уније и, последично представља "боди билдинг" локалних култура, институција и идентитета да би могла да се оствари и испуни идеја Европе, као наднационалног и наткриљујућег ентитета. Као парадигму за политиколошко схватање европеизације сам користила Олсенову дефиницију (2002) према којој европеизација представља проширење спољних граница; развој европских институција и утицај на локалне системе управљања, утицај на ваневропске територије и политичко уједињење Европе.

Важан део рада представља веза глобализације и европеизације коју сам испитивала кроз три домена: евроглобализација, евроглокализација и антиглобализација. Са друге стране, у раду разматрам и посебан приступ европеизацији, који развијају Деланти и Рамфорд, где се европеизација посматра као космополитски одговор на глобализацију. Место где долази до размимоилажења између политичких и социолошких дефиниција европеизације је могућност промене. Односно, иако многи аутори

Теорије о европеизацији...

указују на могућу везу глобализације и европеизације, Деланти и Рамфорд, у ствари, умањују моћ европеизације тврдећи да европеизација зависи од глобализације, али је истовремено и одређује. Аутори објашњавају да глобализација није утицала на одвајање ЕУ од других региона него до њихове интерпенетрације, док постојање европеизације указује на "процес који конфигурише Европу у партикуларним случајевима и да Европа постаје глобализована" (Delanty and Rumford 2005, 134). На тај начин, европеизација се подређује глобалним трендовима и указује на непредвидивост европеизације (за разлику од претходних дефиниција које јасно одређују домене европеизације, политике)

Литература:

- Borneman, John and Fowler, Nick. 1997. Europeanization. *Annual Review of Anthropology* 26: 487-514.
- Börzel, A. Tanja and Risse Thomas. 2003. "Conceptualizing the Domestic Impact of Europe". In *The Politics of Europeanization*, eds. Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 57-83. Oxford and New York, Oxford University Press.
- Commission of the European Communities (CEC). 1973/1988. Declaration on the European Identity. *European Political Co-operation* (PEC). 1988. Federal Republic of Germany, Bonn: Press and Information Office, 48-54. Доступно на: http://aei.pitt.edu/4545/01/epc_identity_doc.pdf [01 Нов 2010]
- Delanty, Gerard and Chris Rumford. 2005. *Rethinking Europe. Social Theory and the Implications of Europeanization*. London and New York: Routledge.
- Featherstone, Kevin. 2003. "Introduction. In the Name of 'Europe'". In *The Politics of Europeanization*, eds. Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 3-26. Oxford and New York, Oxford University Press.
- Featherstone, Kevin and Radaelli, M. Claudio. 2003. "A Conversant Research Agenda". In *The Politics of Europeanization*, eds. Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 331-340. Oxford and New York, Oxford University Press.
- Foster, Robert J. 2002. Bargains with Modernity in Papua New Guinea and Elsewhere. *Anthropological Theory* 2 (2): 233-251.
- Gaćanović, Ivana. 2009. *Problem evropskog identiteta: Uvod u antropologiju Evropske unije*. Beograd: Srpski genealoški centar: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Grabbe, Heather. 2003. "Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process. In *The Politics of Europeanization*, eds.

- Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 302-328. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Katzenstein, J. Peter and Byrnes, A. Timothy. 2006. Transnational Religion in an Expanding Europe. *Perspectives on Politics* 4(4), 679-694.
- Ladrech, Robert. 1994. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies* 32 (1), 69-88.
- Linkenbach, Antje. 2000. Anthropology of Modernity: Projects and Contexts. *Thesis Eleven* 61: 41-63.
- Olsen, P. Johan. 2002. *The Many Faces of Europeanization*. ARENA Working Papers 01/2 Oslo: University of Oslo. Доступно на: http://www.arena.uio.no/publications/wp02_2.htm [22 Окт 2010]
- Pieterse, Jan Nederveen. 1995. "Globalization as Hybridization". In *Global - Modernities*, eds. Mike Featherstone, Scott Lash and Roland Robertson, 4-5-68. London: Sage.
- Pieterse, Jan Nederveen. 1999. Europe, Traveling Light: Europeanization and Globalization. *The European Legacy* 4 (3): 3-17.
- Radaelli, M. Claudio. 2000. Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. *European Integration online Papers (EIoP)* 4 (8): 1-25. Доступно на: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008.htm#II.A.b> [08 Дец 2010]
- Radaelli, M. Claudio. 2003. "The Europeanization of Public Policy". In *The Politics of Europeanization*, eds. Kevin Featherstone and Claudio M. Radaelli, 27-56. Oxford and New York, Oxford University Press.
- Risse, Thomas, Cowles G. Maria and Caporaso James. 2001. Europeanization - and Domestic Change: Introduction to *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, eds. Maria G. Cowles, James A. Caporaso and Thomas Risse, 1-20. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Schlesinger, Philip. 1993. Wishful Thinking: Cultural Politics, Media, and Collective Identities in Europe. *Journal of Communication* 43 (2): 6-17.
- Shore, Cris. 1993. Inventing the 'People's Europe': Critical Approaches to European Community 'Cultural Policy'. *Man* 28 (4): 779-800.
- Smith, A. D. 1992. National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs* 68 (1): 55-76.
- Waldron, Jeremy. 1997. "Minority Cultures and the Cosmopolitan - Alternative". In *The Rights of Minority Cultures*, ed. Will Kymlicka, 93-119. Oxford: Oxford University Press.

Primljeno: 22.11.2011.

Prihvaćeno: 01.03.2012.

Marija Krstić

**EUROPE, PART II: BASIC CONCEPTS AND THEORIES OF
EUROPEANISATION**

I made an overview of different, but congruent theories, views and definitions from international politics, anthropology and sociology area with an aim to answer the question – what is Europeanisation. In short, Europeanisation is a process complementary to Euro-integrations. With respect to this issue, Europeanisation is an influence of standards, structures, institutions of the EU on other countries. Taking into account effects of Europeanisation, in this paper I questioned its connection with globalisation. In this respect, I singled out three understandings of Europeanisation: Euro-globalisation, Euro-glocalisation and anti-globalisation. On the other hand, I commented on a socio-constructivist approach, developed by Delanty and Rumford, who define Europeanisation as a cosmopolitan response to globalisation.

Key words: europeanisation, definition, globalisation, cosmopolitanism